

Sykehuset i Vestfold HF

Tilbud og opplæring i bruk av ASK

Språkmiljø

Tone Mjøen, Ergoterapispesialist, MSc
Habiliteringssenteret i Vestfold

St.meld. Nr 16 ...og ingen stod igjen

St.meld. nr. 16
(2006–2007)

... og ingen sto igjen
Tidlig innsats for livslang læring

Språk gir mulighet til å kommunisere og bidrar til identitetsdannelse og tilhørighet i et fellesskap. Ved hjelp av språk lærer barnet å forstå seg selv og omverdenen. Språkutvikling er derfor noe av det mest betydningsfulle som skjer i et barns liv, og er avgjørende for barnets videre utvikling – både intellektuelt, sosialt og emosjonelt.

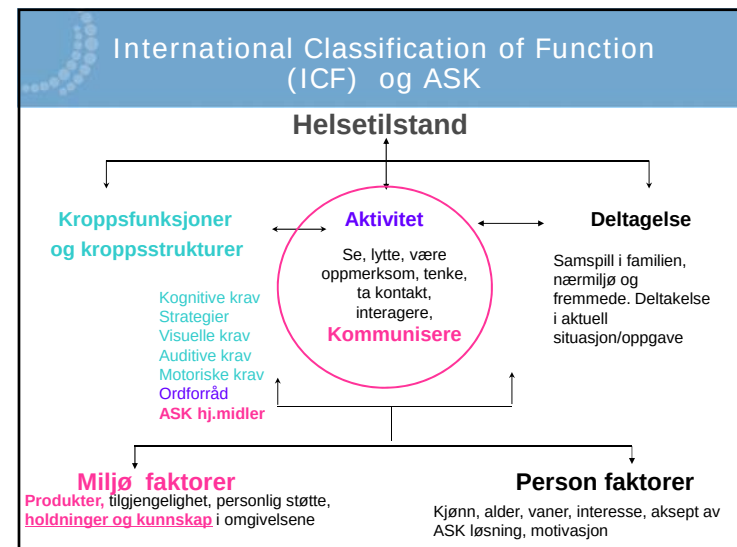
St.meld. Nr 16 ...og ingen stod igjen

St.meld. nr. 16
(2006–2007)

... og ingen sto igjen
Tidlig innsats for livslang læring

Språk gir mulighet til å kommunisere og bidrar til identitetsdannelse og tilhørighet i et fellesskap. Ved hjelp av språk lærer barnet å forstå seg selv og omverdenen. Språkutvikling er derfor noe av det mest betydningsfulle som skjer i et barns liv, og er avgjørende for barnets videre utvikling – både intellektuelt, sosialt og emosjonelt.

FN konvensjonen — norsk oversettelse (2008) Artikkel 2, Definisjoner

- "**Kommunikasjon**" omfatter blant annet: språk, teksting, punktskrift, taktil kommunikasjon, storskrift, tilgjengelige multimedia så vel som skrift, lyd, lettlest språk, opplesning, **alternative og supplerende kommunikasjonsformer, -midler og -formater**, herunder tilgjengelig informasjons- og kommunikasjonsteknologi.
- "**Språk**" omfatter: talespråk og **tegnspråk og andre former for ikke-verbal kommunikasjon**

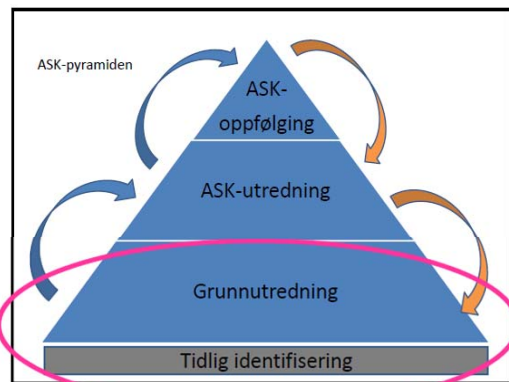
KONVENSJON OM RETTIGHETENE TIL MENNESKER MED NEDSATT FUNKSJONSEVNE

- Vedtatt i FN 13.des 2006
- Signert av Norge etter 3 mnd
- Inkludert i **Ot.prp. nr. 44 (2007-2008)**
Om lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne (diskriminerings- og tilgjengelighetsloven) Gjeldende fra 1.1.2009
- Ratifisert av Norge 2013

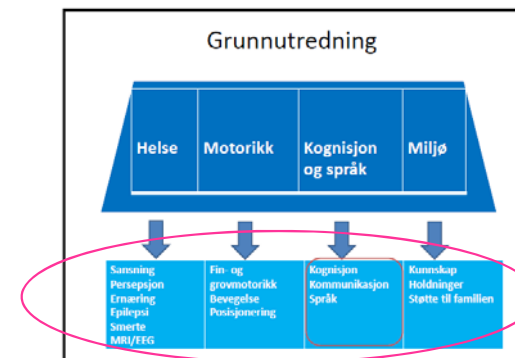

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/sla/funk/konvensjon_web.pdf

Kartlegging - hva trenger vi å vite?

Kartlegging - hva trenger vi å vite?

ASK brukergrupper

Uttrykksmiddelgruppen

- Personer som har gode muligheter til å lære å forstå tale, men ikke selv kan snakke. **Stort sprik mellom forståelse og uttrykksevne.**

Støttespråkgruppen

- Opplæringen i en alternativ kommunikasjonsform som en **støtte på veien** til en utviklet tale.

Språkalternativgruppen

- De har **liten eller ingen forståelse** eller bruk av tale. ASK som brukes, skal bli deres morsmål.

E-læring AKKtiv

HELSE Sør-Øst Alternativt supplerende kommunikasjon

Introduksjon Kommunikasjonsutvikling Samspill Hva er ASK? Bruk ASK Referanser

Alle barn har rett til å kommunisere

Barn med kommunikasjonsevner har, ifølge FN's barnekonvensjon, en rekke rettigheter. Å imøtekomme disse rettighetene krever god tilrettelegging.

Barnekonvensjonen sier at barn har ytringsfrihet på lik linje med oss voksne.

Barn har rett til å se, møte og spre informasjon og ideer av alle slag og på alle måter.

Barnet har rett til å si sin mening og bli hørt.

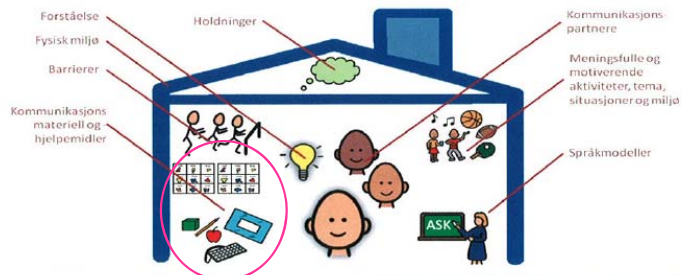

På neste side finner du læringsmålene for kurset.
Godt læring :)

https://kurs.helse-sorost.no/ScormServices/ScormStart.aspx?load=preview&scorm_version=1.2&starting_url=elps40/content/bd2e6b59-e75b-436e-bebf-3de926c9bd5a/course/asset/default.htm

Side 1 / 45

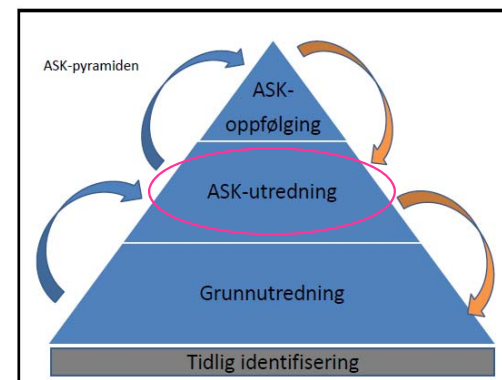
Språkmiljø

Figur 2: Komponentene i språkmiljøet. Begrepsforståelse

Jørn Østvik, Dialog 2/2008

Kartlegging - hva trenger vi å vite?

Tilgjengelig papirbaserte hjelpemidler

- Løse tegn
- Tematavler
- Enkel kommunikasjonsbok

Teknologiske ASK hjelpemidler

- Lavteknologiske
- Høyteknologiske

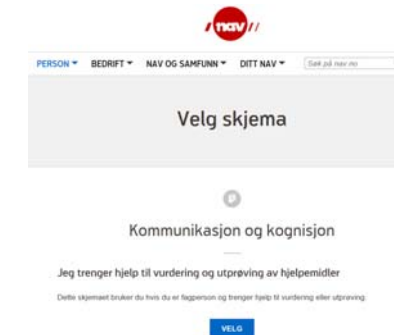
Kjenn meg

Henvisnings- og søknadsrutiner

www.nav.no

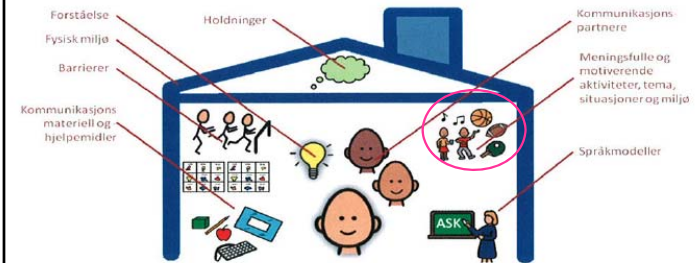
- Når dere kommer over en person som har behov for ASK, og dere opplever behov for hjelp med vurdering og utprøving, kan dere søke NAV Hjelpemiddelsentral om dette.

Rettigheter til kommunikasjonshjelpemidler

- I Norge har vi et offentlig, statlig formidlingssystem med hjelpemiddelsentraler i hvert fylke. En oversikt over disse finnes på www.nav.no/hjelpemidler.
- Rettigheter til hjelpemidler reguleres gjennom **Lov om folketrygd**.
-
- Hvis du vil lese mer om NAV og hjelpemidler, kan du se her; <http://www.kunnskapsbanken.net/>
- Her kan du lese om mange ulike hjelpemidler, deriblant kommunikasjonshjelpemidler
- <http://www.kunnskapsbanken.net/kategori/kommunikasjon/>
-

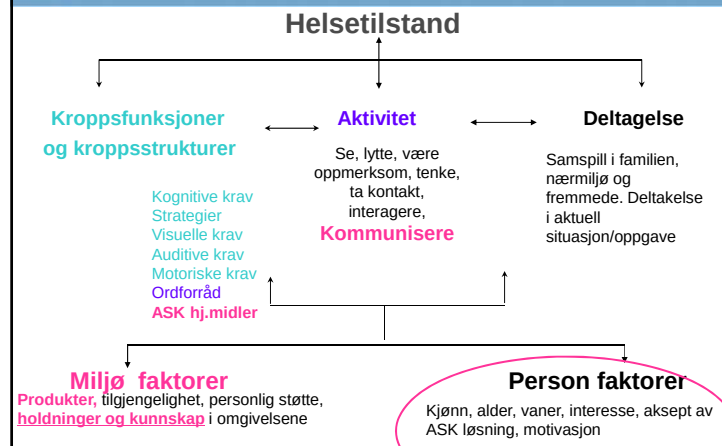
Språkmiljø

Figur 2: Komponentene i språkmiljøet. Begrepsforståelse

Jørn Østvik, Dialog 2/2008

International Classification of Function (ICF) og ASK

Hjulpet kommunikasjon - språkmiljø

- Ta utgangspunkt i barnets interesser - lek
- Se etter gode læringssituasjoner
- Følg barnets fokus – heng deg på
 - Kommenter – "pekeprat"
 - Utvidet setningen
- All kommunikasjon er kommunikasjon
 - Har du forstått har du forstått - godta håndtegn, peking på gjenstander, lokalisasjon, lyder, kroppslige uttrykk **men vis muligheten i boka**
- Ved konflikter/sinne/følelsesutbrudd vis muligheten i boka

Bruk av kommunikasjonsløsningen

- I hvilke situasjoner?
 - Meningsfylte aktiviteter
 - Interesser
 - Lek, moro
 - Deltakelse, familie, fritid,
 - Ting å snakke om
- Gode læringssituasjoner?
 - Hvilke krav stilles?
 - Hvilke forutsetninger må vi ta hensyn til?

Interesse-
kartlegging

INTERESSEBANK HVA ER DET?

En interessebank er en oversikt over aktiviteter, som barnet liker godt.

En interessebank er et nyttig verktøy for alle som er sammen med barnet, her får man ideer til samspill og lek som barnet garantert liker.

En interessebank beskriver hvordan samspillet fungerer best, ut i fra barnets egne forutsetninger.

En interessebank beskriver hvordan aktiviteten gjøres, (lyder, bevegelser, ord, sittestilling, alene eller i gruppe osv) slik at alle gjør det likt. Forutsigbarhet er viktig for mange barn.

En interessebank beskriver hvilke initiativ barnet tar til aktivitet, og på hvilken måte de er delaktige i de ulike aktivitetene

forslag til hva en interessebank bør inneholde:

- Hvilke sanger er barnet kjent med, og liker godt
- hvilke bevegelsessanger er barnet kjent med, og hvordan gjøres dette sammen med barnet
- hvilke regler kjenner barnet, og liker godt
- Hva liker barnet å gjøre leke med ute
- Hva liker barnet å gjøre leke med inne
- Hva slags leketøy liker barnet best
- Sanseløk (stimulere syn, hørsel, lukt, smak, berøring, bevegelse)
- bevegelsesleker
- samspillslek alene med voksen
- samspillslek i gruppe med andre barn

Språkmiljø

- Alle teorier om språktilegnelse påpeker betydningen av at **andre bruker det språket barnet skal lære**
- **Kvaliteten på språkmiljøet avhenger av atferden til dem som utgjør språkmiljøet**
- Barn som tilegner seg talespråk
 - Er omgitt av utallige talende personer, modeller og samtalepartnere
 - Talt kommunikasjon er sjelden planlagt

Tetzchner & Martinsen (2002) Alternativ og supplerende kommunikasjon, s307 Språkmiljø/ Tetzchner et al (1993) Barns språk, s17

Kommunikativ tilgjengelighet

- Det må være **personer i omgivelsene** som:
 - **Forstår** den alternative kommunikasjonsformen
 - **Kan støtte og fremme** bruken av kommunikasjonsløsningen når barnet tilegner seg dette
 - **Er i stand til og villig til å kommunisere** på en slik måte at det gir barnet maksimal autonomi i kommunikasjon
 - (van Tetzchner & Grove, 2003)

PODD - kommunikasjonsbøker med pragmatisk organiserte dynamiske display, Tone Mjølén 2013

Kommunikativ tilgjengelighet

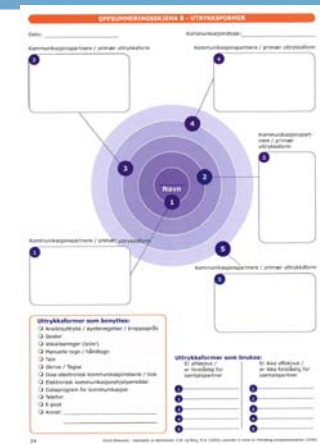
- Det må være **personer i omgivelsene** som:
 - **Forstår** den alternative kommunikasjonsformen
 - **Kan støtte og fremme** bruken av kommunikasjonsløsningen når barnet tilegner seg dette
 - **Er i stand til og villig til å kommunisere** på en slik måte at det gir barnet maksimal autonomi i kommunikasjon
 - (van Tetzchner & Grove, 2003)

PODD - kommunikasjonsbøker med pragmatisk organiserte dynamiske display, Tone Mjølén 2013

Hvem kan man snakke med?

Blackstone, Sarah W., Berg, Mary Hunt, [Levanger], Trøndelag kompetansesenter, 2006

Språkmiljø

Eksponert for tale

- ved **18 måneder** vil et barn være eksponert for tale i
- ca **4380 timer** og vi forventer ikke at de skal snakke flytende – ennå
 - Ref. Jane Korsten, QIAT Listserv 2011

Språkmiljø – mengde får betydning

Eksponert for ASK

- Hvis den som skal lære ASK blir eksponert for **ASK 2 x 20 min** i uka, **vil det ta 84 år** før de har blitt eksponert for samme mengde ASK som en 18 måneder gammel unge har blitt eksponert for tale

Antall personer som bruker ASK i brukerens miljø og hvor mye de bruker ASK har stor betydning for brukerens kommunikasjons- og språkutvikling

«It takes a village»

Vær forbilde og gi barnet et ASK-bad

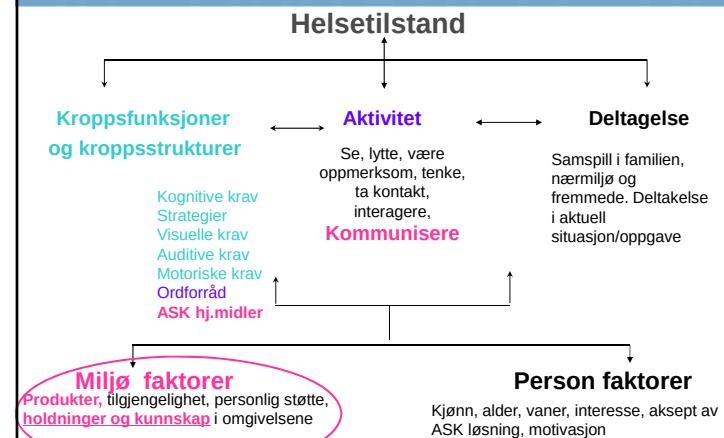

- Bruk grafiske tegn; "pekeprat", bruk håndtegn, og bruk talemaskiner i ulike aktiviteter og situasjoner
- Bildene/symbolene må være tilgjengelige for samtalepartner og barnet i hverdagsmiljøet
- La barnet "ASK-bade" lenge

AKKtiv Komigang

Oversatt til norsk av: Tone Mjæen*, Annikken Røed*, Ina Lill Sandmø*, Karin Bakke Thorsen*, Lise Aaslund**, *Habiliteringssenteret, Sykehuset i Vestfold, **Oslo Universitetssykehus

International Classification of Function (ICF) og ASK

Hvorfor tidlig intervensjon?

- Tidlig intervensjon for å tilrettelegge for en optimal kommunikasjons- og språkutvikling
- Minimalisere alvorlighetsgraden av forsinkelsen
- Hindre utvikling av uhensiktsmessig oppførsel, manglende sosial kompetanse og kommunikasjonsvansker i familien.

Tid til kommunikasjon i aktiviteten

- ASK tar tid
- Døgnklokke –
 - når bruker vi ASK og når får barnet kommunisert?
- Ta seg tid
- Legge om rutiner

PODD – kommunikasjonsbøker med pragmatisk organiserte dynamiske display, Edda Medici og Emmy Kjelmann, April 2008

Rettigheter – Lov om barnehage

Lov om barnehage

- § 19 i. *Barn med behov for alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK)*
- Barn som helt eller delvis mangler funksjonell tale og har behov for alternativ og supplerende kommunikasjon, skal få bruke egnede kommunikasjonsformer og nødvendige kommunikasjonsmidler i barnehagen.
- Spesialpedagogisk hjelp etter § 19 a inkluderer nødvendig opplæring i bruk av alternativ og supplerende kommunikasjon.

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/sarskilte-behov/ask/ask-i-barnehagen/>

Veileder; ASK i barnehage

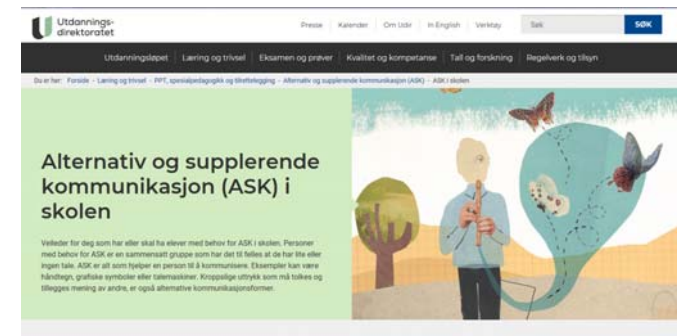
Rettigheter skole - Opplæringsloven

- § 2-16. *Opplæring av elever med behov for alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK)*
- Elevar som heilt eller delvis manglar funksjonell tale og har behov for alternativ og supplerande kommunikasjon, skal få nytte eigna kommunikasjonsformer og nødvendige kommunikasjonsmiddel i opplæringa.
 - Når ein elev ikkje har eller kan få tilfredsstillande utbytte av det ordinære opplæringsstilbodet, har eleven rett til spesialundervisning etter reglane i kapittel 5. Dette inkluderer nødvendig opplæring i å bruke alternativ og supplerande kommunikasjon.
- § 4A-13. *Opplæring av vaksne med behov for alternativ og supplerande kommunikasjon (ASK)*
- Vaksne som heilt eller delvis manglar funksjonell tale og har behov for alternativ og supplerande kommunikasjon, skal få nytte eigna kommunikasjonsformer og nødvendige kommunikasjonsmiddel i opplæringa.
 - Vaksne som ikkje har eller kan få tilfredsstillande utbytte av det ordinære opplæringsstilbodet, har rett til spesialundervisning etter reglane i § 4A-2. Dette inkluderer nødvendig opplæring i å bruke alternativ og supplerande kommunikasjon.

Rettigheter skole - Opplæringsloven

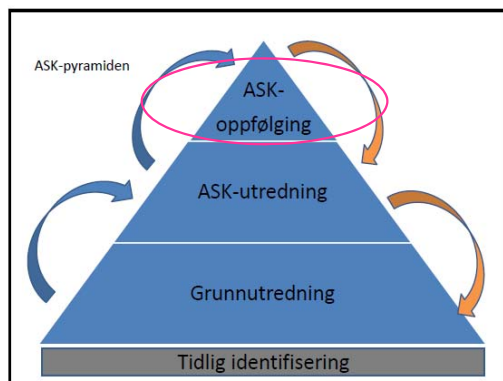
- **§ 2-16. Opplæring av elever med behov for alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK)**
- Elevar som heilt eller delvis manglar funksjonell tale og har behov for alternativ og supplerande kommunikasjon, **skal få nytte eigna kommunikasjonsformer og nødvendige kommunikasjonsmiddel i opplæringa.**
 - Når ein elev ikkje har eller kan få tilfredsstillande utbytte av det ordinære opplæringstilbodet, har eleven rett til spesialundervisning etter reglane i kapittel 5. Dette inkluderer nødvendig opplæring i å bruke alternativ og supplerande kommunikasjon.
- **§ 4A-13. Opplæring av **vaksne** med behov for alternativ og supplerande kommunikasjon (ASK)**
- Vaksne som heilt eller delvis manglar funksjonell tale og har behov for alternativ og supplerande kommunikasjon, **skal få nytte eigna kommunikasjonsformer og nødvendige kommunikasjonsmiddel i opplæringa.**
 - Vaksne som ikkje har eller kan få tilfredsstillande utbytte av det ordinære opplæringstilbodet, har rett til spesialundervisning etter reglane i § 4A-2. Dette inkluderer nødvendig opplæring i å bruke alternativ og supplerande kommunikasjon.

Veileder - ASK i skolen

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/sarskilte-behov/ask/ASK-skole/>

Kartlegging - hva trenger vi å vite?

Hvem kan noe om ASK?

Instanser	Helse	Utdanning	NAV
Region	Kommunikasjonsteam, Oslo Universitets-sykehus (OUS)	Statlig pedagogisk støttesystem (Statped)	
Fylke (sykehusområde)	Habiliteringssenter		NAV, Hjelpemiddelsentral
Kommune	Kommunale helsetjenester; ergoterapeut, fysiot., helsesykepleier og lege Personalet i bolig/dagsenter	Pedagogisk Psykologisk Tjeneste (PPT) Barnehage/ skole Pedagoger/ assistenter	

Forutsetning for tiltak; **Kompetanse**

- Foreldre, familie og nettverk
 - Barnehage/ skole/voksenopplæring/dag-senter/arbeid
 - PPT
 - Avlastningsbolig
 - Bolig
 - Ergoterapeut
 - Fysioterapeut
 - Andre
- **Hvem må kunne hva?**
 - Utrede
 - Være modeller – utgjøre språkmiljøet
 - Kommunisere med barnet
 - Lære barnet å bruke ASK
 - Tilrettelegge språkmiljø, alle arenaer
 - Undervisning i og på ASK (Opplæringsloven)

Samtalepartnerenes kompetanse

- **Hvordan være samtalepartner for denne personen?**
 - **Kunnskap om brukeren**
 - Kroppslige uttrykk, mimikk, gester, lyder, symbolkompetanse
 - Kognisjon: Minnespenn, oppmerksomhet, konsentrasjon, problemløsningsevne med mer
 - Behov for tilrettelegging, ro, en-til-en, gruppe?
 - Motorisk funksjon; betjening
 - Behov for fysisk tilrettelegging; bord, stol, lysskjerming, annet utstyr?
 - Diagnose –CP, GMFCS, MACS, spastisk/dyskinetisk/ataktisk etc
 - **Kunnskap om kommunikasjon**
 - Samspill, dialog, initiere – opprettholde og avslutte samtaler, skifte tema
- Kommunikativ kompetanse

Kommunikativ kompetanse for personer som bruker ASK

- Nødvendig kunnskap, vurderinger og ferdigheter knyttet til fire områder
- Kommunikativ kompetanse består av;
 - *Lingvistisk kompetanse*
 - *Operasjonell kompetanse*
 - *Sosial kompetanse*
 - *Strategisk kompetanse*

– (Light, 1989, 2003)

PODD - kommunikasjonsbøker med pragmatisk organiserte dynamiske display, Tone Mjølén og Ina Lill Sandmo, 2013

Sosial kompetanse

- **Sosial kompetanse** innebærer evnen til kontakt og samhandling med andre mennesker
- - Ferdigheter knyttet til
 - øyekontakt
 - turtaking
 - signalisering av **ja og nei**
 - svare på henvendelser
 - evne til å småprate med andre
 - Innebærer også det å **vise interesse for kommunikasjonspartneren** og si fra og forstå og benytte kroppsspråk

PODD - kommunikasjonsbøker med pragmatisk organiserte dynamiske display, Tone Mjølén og Ina Lill Sandmo, 2013

Lingvistisk kompetanse

- **Lingvistisk kompetanse** representerer språkutvikling og symbolforståelse
- Hvilket utviklingsnivå er barnet på?
 - **Språkforståelse**
 - Forstå enkeltord/ symbol
 - Forstå enkle setninger
 - Forstå komplekse setninger
 - **Evne til å uttrykke seg**
 - Kunne uttrykke ett ord/ symbol
 - Uttrykke to-tre ordsyttringer/ symboler
 - Uttrykke setninger
- Språkutviklingen knyttes til brukerens vokabular og grammatikalske ferdigheter

PODD - kommunikasjonsbøker med pragmatisk organiserte dynamiske display, Tone Mjølén og Ina Lill Sandmo, 2013

Ordforråd

- Småbarn **lærer** vanligvis **fra 6 – 9 nye ord per dag**.
- Det er derfor viktig at man bruker flere tegn/ symboler i kommunikasjonssystemene enn de barna kan eller "har lært" til nå.
- **Tegn og/eller kommunikasjonsløsningene må brukes gjennom hele dagen** og ikke kun i noen spesielle opplæringsøkter.

CDI - kartlegging

- To redskaper:
- En oversikt over kommunikativ utvikling;
 - Ord og gester
- Foreldrerapport for kommunikativ utvikling;
 - Ord og setninger
- Bestilles; novus@novus.no

<http://novus.mamutweb.com/Shop/Product/KristoffersenSimonsen-Tidlig-spr%C3%A5kutvikling/102557>

Operasjonell kompetanse

- **Operasjonell kompetanse** er nødvendige **motoriske, sensoriske og kognitive** forutsetninger og **ferdigheter** for å kunne formidle et budskap
 - **Peke, betjene en bryter, øyepeking, øyestyring med mer**
 - Ferdigheter i å **betjene** for velge ord/symboler i en kommunikasjonsløsning
 - Nøyaktig
 - Effektivt
 - **Finne fram i et kommunikasjonshjelpemiddel**
 - Kommunisere på en side
 - Navigere til en ny side
 - Navigere over flere sider
 - Finne tilbake

PODD - kommunikasjonsbøker med pragmatisk organiserte dynamiske display, Tone Mjølén og Ina Lill Sandmo, 2013

Strategisk kompetanse

- **Strategisk kompetanse** representerer ferdigheter i å bruke ulike dialogfunksjoner overfor andre mennesker
 - **ta initiativ**
 - påkalle andres oppmerksomhet
 - markere egen vilje (protestere)
 - gi utfyllende kommentarer
 - **si fra** når man blir misforstått etc
 - lede samtalepartneren på rett vei
 - **tydeliggjøre** hvilken **kommunikativ intensjon** man har

PODD - kommunikasjonsbøker med pragmatisk organiserte dynamiske display, Tone Mjølén og Ina Lill Sandmo, 2013

KOMMUNIKATIVE FUNKSJONER	
Kommunikasjonspersonen aktivt i hverdagen? (Spesifiser)	Hvorfor fungerer kommunikasjonen godt/bra?
Å oppmerksomhet	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Be om noe	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Be om hjelp	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Be om aktivitet	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Be om mer	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Avslutte en aktivitet (ferdig)	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Gi uttrykk for behov for mer/tilrette	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Uttrykke seg ved å si noe	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Brake flere tegn i sammenheng	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Be om å få noe som er i situasjonen	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Be om å få noe som er et annet sted	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Si fra at noe er galt	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Uttrykke følelser	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Uttrykke noe man liker	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Uttrykke noe man ikke liker	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Spørsmål	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Fortelle utenom her og nå	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Be om informasjon	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Gi uttrykkende spørsmål	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Fortelle noen noe de ikke vet	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Fortelle noen om noe de ikke vet	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Fortelle noen om noe de ikke vet	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Fortelle om noe som skal skje	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Beskrive en bilde/tegn	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Kommunisere noe som ikke	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐
Fortelle noe som ikke	Ja ☐ Nei ☐ Ja ☐ Nei ☐

Kommunikative funksjoner

Få oppmerksomhet
Be om
Velge
Noe er galt
Uttrykke følelser
Meninger
Spørsmål
Fortelle utenom her og nå
Beskrive
m m

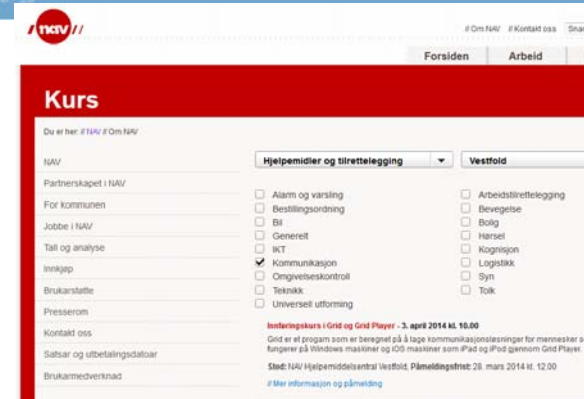
Samtalepartnerens kompetanse

- **Hvordan være samtalepartner for denne personen?**
- **Kunnskap om ASK-løsningen**
 - **Oppbygning** av innholdet i ASK-løsningen – finne fram
 - **Teknisk kunnskap** om hvordan ASK-løsningen er bygd opp
 - Tilpasse løsningen
 - Legge til nytt vokabular m m
 - **Faglige valg** av **sidemaler** i ASK-løsningen som passer til barnets funksjon og aktuelle mål

Hvor kan man få hjelp om ASK?

1. Hvem kan noe om ASK?
2. Kurs – work-shop med fokus på ASK
3. Kan man få utdanning i ASK?
4. Hvor finner jeg materiell?
5. Hvilke hjelpemidler finnes?
6. Hvem kan hjelpe til når jeg er usikker?
7. Kan vi henvise noe sted?

NAVs kurstilbud – på nett

<https://tjenester.nav.no/kurs/kursliste?0&valgtKursomrade=471&valgtType=480>

Hvor kan man få hjelp om ASK?

1. Hvem kan noe om ASK?
2. Kurs – work-shop med fokus på ASK
3. Kan man få utdanning i ASK?
4. Hvor finner jeg materiell?
5. Hvilke hjelpemidler finnes?
6. Hvem kan hjelpe til når jeg er usikker?
7. Kan vi henvise noe sted?

Hvem kan noe om ASK?

Instanser	Helse	Utdanning	NAV
Region	Kommunikasjonsteam, Oslo Universitets-sykehus (OUS)	Statlig pedagogisk støttesystem (Statped)	
Fylke (sykehusområde)	Habiliteringssenter		NAV, Hjelpemiddelsentral
Kommune	Kommunale helsetjenester; ergoterapeut, fysiot., helsesykepleier og lege Personalet i bolig/dagsenter	Pedagogisk Psykologisk Tjeneste (PPT) Barnehage/ skole Pedagoger/ assistenter	

Hvem kan noe om ASK og hvem kan henvise ?			
Instanser	Helse	Utdanning	NAV
			
Region	Kommunikasjonsteam , Oslo Universitetssykehus (OUS)	Statlig pedagogisk støttesystem (Statped)	
Fylke (sykehusområde)	Habiliteringssenter		NAV, Hjelpemiddelsentral
Kommune	Kommunale helsetjenester ; ergoterapeut, fysiot., helsesykepleier og lege Personalet i bolig/dagsenter	Pedagogisk Psykologisk Tjeneste (PPT) Barnehage/ skole Pedagoger/ assistenter	

Flere tiltak for å sikre kompetanse

Kommunikasjonsplan

Kompetanseplan – beskriver hvilken kompetanse som er nødvendig

Plan for opplæring av personale

Samarbeidsavtale

Målrettet arbeid — Goal Attainment Scaling (GAS)

Kompetansesplan

- Oppfølging og justering bør synliggjøres i en kompetanseplan
- En måte å **sikre kontinuitet** i ASK-brukerens kommunikative kompetanse
- **Sikre at kompetanse** er på plass når eleven starter
- **Tydeliggjøre** hvem har **ansvar** for hva i overgangen?
- **Forankres i individuell plan (IP)**

Plan for opplæring

Kryss av og skriv dato fortløpende	Har sett gjennomført av andre	Gjennomført selv	Fått veiledning
Tilgjengelige kommunikasjonssoner			
- ha med boka over alt			
- bruk av enkelte symboler/tafler			
Kommunikasjonsbok – "pekeprat"			
- informasjon for hver aktivitet			
- lese brukers initiativ			
- utvide brukers vringer			
- kommentere det som skjer			
- legge opp til valg			
- uttrykke meninger			
- stille spørsmål, fortelle mm			
Høyteknologisk kommunikasjonshjelpemiddel			
- Kunne starte programmet			
- Rutiner for lading/ skifte av batterier			
- Kalibrere øyestyring			
- Sikre tilpasset lydnivå			
- Modellere bruk av verkøysfunksjoner: viske ut mm			
- utvide brukers vringer			
- kommentere det som skjer			
- legge opp til valg			
- uttrykke meninger			
- stille spørsmål, fortelle mm			

Kommunikative forutsetninger

Feltet er ment og avsett til å samle inn data til bruk i funksjonell kommunikasjon utarbeidet av
Grundskolekvalitetssenteret i Nærbø, 2014.

FUNKSJONELL KOMMUNIKASJON

Kartlegging av kommunikative forutsetninger og behov i personens miljø

Til bruk ved overgang

A. GENERELL INFORMASJON

PERSONAL INFORMASJON

Navn:	Barnetingskontor/regionhelseforvaltning
-------	---

BUREDAKT ØR FØLT UT AV:

Navn:	
Stilling:	Barn

B. BAKGRUNNSOPPLYSNINGER

TILSØKERE TILKALT MOT PERSONENS KOMMUNIKASJON

Tilsvarende i denne kategorien har telefonering	Ja	Nei	Har ikke	☐
Personvisning	Ja	Nei	Har ikke	☐
Hvis ja, spesifiser hva slags:				
Er det noen som kommuniserer på denne måten?	Ja	Nei	Har ikke	☐
Hvis ja, spesifiser hva slags:				
Andre kommunikasjonsmetoder				

TILSØKERE INTRODUKSJON TIL FORMELL ASM

Gjelder ASM	Ja	Nei	Har ikke	☐
Navn med registrerte (HRT) (Page 10 Page)	Ja	Nei	Har ikke	☐

MILJØINFORMASJON

Hvilken mening har personen?	Ja	Nei	Har ikke	☐
Har personen mer enn én kommunikativ metode?	Ja	Nei	Har ikke	☐
Hvis ja, spesifiser: ☐ Ekstern/Personer av andre tilbudet mer enn én kommunikativ metode				
☐ Interne/Personer av andre tilbudet mer enn én kommunikativ metode				
Er personen i stand til å kommunisere?	Ja	Nei	Har ikke	☐
Hvis ja, spesifiser: ☐ Ekstern/Personer av andre tilbudet mer enn én kommunikativ metode				
☐ Interne/Personer av andre tilbudet mer enn én kommunikativ metode				
Bruker personen flere språk? (Hvis ja)				

<http://www.isaac.no/assets/Uploads/170919-FunksjonellKommunikasjon-kartleggingNO.pdf>

Tidlig intervensjon forutsetter tidlig identifisering

- **Kan vi identifisere barn med CP som er i risiko tidlig?**
- **Hvem** er i risiko for å få vansker med samspill, kommunikasjon og språk?
- **Når** er det mulig å identifisere de som trenger tidlig intervensjon?

Hvilke parameter skal man se etter?

- **Identifisere barn i risiko for kommunikasjonsvansker tidlig:**
 - ID-prosedyre ble implementert i Habiliteringssentrene i Helse Sør-Øst i 2008-2012
 - **Revisjon av ID-protokoll i 2016** (prosedyre for å identifisere barn med CP i risiko for kommunikasjonsvansker tidlig):
- **Alarmverdier identifisert i CPRN 1. gangsregistreringsskjema:**
 - CP subtype (Dyskinetisk CP og kvadruplegi)
 - GMFCS nivå (GMFCS IV og V)
 - Spisevansker (Store spise- og ernæringsvansker)
 - Bruk av antiepileptika
 - Barnet snur seg ikke mot lyd
 - Forstår ikke enkle setninger (>18 mnd)
 - Har syndrom med risiko for utviklingshemming
 - Har medfødte hjernemisdannelser

Aided Language Development

The diagram illustrates the process of Aided Language Development. It features a central cartoon face of a person with a wide, open-mouthed smile, set against a dark blue square background. Two large, light blue arrows point horizontally away from this central face. The arrow pointing to the left contains the text "Aided Language" in red. The arrow pointing to the right also contains the text "Aided Language" in red. The entire diagram is enclosed within a black rectangular border.

**Even more basic than the freedom of speech,
is the freedom to speak.**

Foto: Wikimedia Commons

Professor Stephen Hawking ACE Centre, Oxford

65

Referanser og mer om ASK

- *Komlgang - et foreldrekurs om kommunikasjon og kommunikasjonsstøtte* (2011) Thunberg, G. Carlstrand, A. Claesson, B. Flink, A. R. Oversatt til norsk av Inger Billington, Tone Mjøen, Ina Sandmo og Lise Åslund (2011) © 2011 Forfatterne samt DART ved Drottning Silvias Barn- og ungdomssjukhus, Västra Götalandsregionen och Habilitering & Hälsa, Västra Götalandsregionen
- Kunnskapsdepartementet (2006a) St.meld. nr. 16 (2006-2007) ... og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring
- Tetzchner, S. og Martinsen, H. (2002) *Alternativ og supplerende kommunikasjon "En innføring i tegnspråkopplæring og bruk av kommunikasjons hjelpemidler for mennesker med språk- og kommunikasjonsvansker"*, Gyldendal
- Andersen, G., Mjøen, T. and Vik, T. (2010) Prevalence of Speech Problems and the Use of Augmentative and Alternative Communication in Children With Cerebral Palsy: A Registry-Based Study in Norway. *Perspectives on Augmentative and Alternative Communication. Vol 19, nr1, april 2010* American Speech-Language-Hearing Association (ASHA)

Referanser og mer om ASK

- Porter G & Burkhart L (2011) Pragmatic Organisation Dynamic Display Communication Books. Designing and Implementing PODD communication books. Manual. Cerebral Palsy Educational Centre (CPEC), Victoria, Australia
- Tetzchner et al (1993) Barns språk, s17 Språkmiljø
- Sigurdardottir & Vik, (2011) Speech, expressive language, and verbal cognition of preschool children with cerebral palsy in Iceland. *Developmental Medicine and Child Neurology*; Jan 2011; 53
- Hustad & Miles (2010) Alinement between augmentative and alternative communication needs and schoolbased speech-language services provided to young children with cerebral palsy. *Early Childhood Services*, 4, 129-140
- Marshall & Goldbart (2008) "Communication is everything I think". Parenting a child who needs augmentative and alternative communication (AAC). *International Journal of Language & Communication Disorders*, 43, 77-98

Referanser og mer om ASK

- Smith & Hustad (2015) AAC and Early Intervention for Children With Cerebral Palsy: Parent Perceptions and Child Risk Factors. *AAC Vol 31, NO 4. 336-350*
- Smith, Romski, Sevcik, Adamson & Bakeman (2011) Parent stress and its relation to parent perceptions of communication following parent-coached language intervention. *Journal of Early Intervention*, 33, 135-150
- Brady, Skinner, Roberts & Hennon (2006) Communication in young children with Fragile X syndrome: a qualitative study of mother's perspectives. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 15, 353-364
- Chiarello et al (2010) Family priorities for activity and participation of children and youth with cerebral palsy. *Physical Therapy*, 90, 1254-1264
- Pennington & Noble (2010) Acceptability and usefulness of the group interaction training program *It Takes Two to Talk* to parents of pre-school children with motor disorders. *Child: Care, Health and Development*, 36, 285-296

Referanser og mer om ASK

- Mjøen, T, Hellberg, K., Hølland, S., Langbach, M. Opsal, K. og Åslund, L. (2008a) Forslag til oppfølgingsprosedyre for barn med CP med alvorlige kommunikasjonsvansker i Helse Sør. Prosjektrapport. Habiliteringssenteret i Vestfold.
- Sosial og helsedirektoratet (2006): "Nasjonale faglig retningslinjer for undersøkelse av syn, hørsel og språk hos barn"
- Light, J. (2005) AAC Interventions to Maximize Language Development for Young Children AAC-RERC
- Ottem E & Lian A (2008) Spesifikke språkvansker. I Bele I V (Red) *Språkvansker. Teoretiske perspektiver og praktiske utfordringer*. Oslo, Cappelen forlag
- Østvik, J. (2008). Språkmiljø – tanker om prinsipielle og praktiske sider. *Dialog nr 2/2008*. Oslo: ISAAC Norge
- Thunberg et al (2014) Tidlige kommunikasjons- og språkinsatser til førskolebarn *Föreningen Sveriges Habiliteringschefer*:

Referanser og mer om ASK

- ICF, Internasjonal klassifikasjon av funksjon, funksjonshemming og helse <https://helsedirektoratet.no/helsefaglige-kodeverk/icf-internasjonalt-klassifikasjon-av-funksjon-funksjonshemming-og-helse>
- Lov om barn og foreldre (barnelova) <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-04-08-7>
- Lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne (diskriminerings- og tilgjengelighetsloven) <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2008-06-20-42>
- FNs konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (Convention on the Rights of Persons with Disabilities) <http://www.fn.no/Bibliotek/Avtaler/Menneskerettigheter/FNs-konvensjon-om-rettighetene-til-personer-med-nedsatt-funksjonsevne>

Referanser og mer om ASK

- Prioriteringsveileder Habilitering av barn og unge i spesialisthelsetjenesten, Helsedirektoratet Veileder 07/2010
- Meld. St. 18 (2010–2011) Læring og fellesskap Kunnskapsdepartementet <https://www.regjeringen.no/contentassets/baeeee60df7c4637a72fec2a18273d8b/no/pdfs/stm201020110018000dddpdfs.pdf>

Referanser og mer om ASK

- **Lov om Folketrygd**
- § 10-6. *Stønad til bedring av funksjonsevnen i dagliglivet* Når et medlem har fått sin funksjonsevne i dagliglivet vesentlig og varig nedsatt på grunn av sykdom, skade eller lyte, ytes det stønad etter § 10-7.
- § 10-7. *Stønadsformer*
- Et medlem som fyller vilkårene § 10-6, kan få stønad i form av utlån av, tilskott til eller lån til
- a) hjelpemidler, herunder skolehjelpemidler med unntak av læremidler, ..., f) tolkehjelp for hørselshemmede, g) tolke- og ledsagerhjelp for døvblinde,
- Til et medlem som fyller vilkårene i § 10-6, kan det også ytes tilskott til opplæringstiltak.

Mer om ASK på norsk

- **FN konvensjonen for funksjonshemmede**
 - <http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Nedsatt%20funksjonsevne/FN-konvensjonen%20-%20norsk%20oversettelse%20-%201%209%202008-%20anal.doc>
- **Opplæringslova**
 - <http://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2012-06-22-53>
- **Opplæringslova i møte med elever med behov for ASK**
 - <http://www.isaac.no/wp-content/uploads/2014/01/Oppl%C3%A6ringslova%20i%20m%C3%B8te%20med%20elever%20med%20behov%20for%20ASK-2013-12-17.pdf>
- **Habiliteringssenteret, Sykehuset i Vestfold**
<http://www.siv.no/omoss/avdelinger/habiliteringssenter/Sider/enhet.aspx>
- **NAV Hjelpemiddelsentralen**, hjelpemidler, kurs mm
<https://tjenester.nav.no/kurs/kursliste.action?kursomrade=471&fylke=VESTFOLD&kurstyper=480>
- **NAV Kompetansesenter for tilrettelegging og deltakelse**
<https://www.nav.no/Arbeid/NAV+Kompetansesenter+for+tilrettelegging+og+deltakeelse>
- **Statped Sør-Øst**, <http://www.statped.no/Alternativ-og-supplerende-kommunikasjon/>
- **ASK studiet**, Høgskolen i Buskerud/Vestfold
<http://www.hbv.no/studietilbud/laerer-og-lektorutdanning/alternativ-og-supplerende-kommunikasjon-modul-1/>

Mer om ASK

- **Isaac Norge** www.isaac.no
- **ASK-loftet** www.ask-loftet.no
- **GOD ASK** <http://www.statped.no/godask>
- Kommunikasjonsbøker PODD (bl.a. norske filer) www.podd.dk
- Videoklipp om PODD (link til mange filmer på YouTube) www.ask-loftet.no
- Om AKKTiv foreldrekurs http://www.dart-qbg.org/fou/genomford_fou/akktiv
- Early Intervention (Penn State) <http://aackids.psu.edu/index.php/page/show/id/1>
- Hanne snakker med øynene <http://www.youtube.com/watch?v=x6ig9IG0hSM> (del 1)
<http://www.youtube.com/watch?v=KqA73LLV40I> (del2)
- Samspill i barnehagen (NAV) <http://sikte.net/barnask/index.htm>
- Sangbok med symboler <http://www.tks2.no/ask/wp-content/uploads/2010/01/sangbok20091.pdf>
- Sosialstyrelsen (Danmark), Alternativ og supplerende kommunikasjon
<http://www.sosialstyrelsen.dk/handicap/multihandicap/alternativ-supplerende-kommunikation-ask>
- A professional imitator http://www.youtube.com/watch?v=0r_H2kHREig
- Statped : multifunksjonshemming, tidlig samspill, lek og kommunikasjon
<http://www.statped.no/Tema/Larevansker/Multifunksjonshemming/>

Mer om ASK på norsk

- Læringsloftet, <http://www.læringsloftet.no/>
- Tusen ting (e-læring) <http://www.2-tusen.no/meny.html>
- Nyheter i bilder <http://www.nyheteribilder.no/>
- TV2 SKOLE <http://portal.tv2skole.no/sider/default.aspx>
- Statped – materiell til salg
<http://moller.mamutweb.com/Shop/List/Alternativ-og-supplerende-kommunikasjon-%28ASK%29/38/1>
- **Ressurser – tegn, norsk med tegn støtte, tegnspråk**
 - "Ett skritt foran" <http://www.ettskrittforan.no/index.html>
 - Ressurser for hørselshemmede, nyhetsbrev <http://www.erher.no/>
 - Tegnordboka (samme som på app) <http://www.tegnordbok.no/>
 - Tegn til tale ordbok (samme som app, 60-70 kr) <http://tks2.no/tegnittale/>
 - **Mine babytegn** <http://www.statped.no/Tema/Sprak/Publikasjoner/Mine-Tegn/>
 - **Mine tegn i barnehagen**
<http://www.statped.no/Tema/Larevansker/Publikasjoner/Mine-tegn-i-barnehagen/>
 - **Materiell til gratis nedlasting** <http://www.acm5.com/kompendier/meny.htm>

Personlig kommunikasjonsløsning

Fathers day
<http://www.youtube.com/watch?v=0000000000>

- Alltid med barnet
- Inneholder masse ord
- Designet for å uttrykke varierte behov
- Vil kreve navigering via flere sider
- Kan inneholde ord til spesifikke aktiviteter